

UDK 373.5.014.521:28](497.6)

Primljeno: 01. 09. 2019.

Pregledni rad

Review paper

Mensur Husić, Midhat Čaušević

ODGOJNO-OBRAZOVNA ULOGA BEHRAM-BEGOVE MEDRESE U BOSANSKOHERCEGOVAČKOM DRUŠTVU

Ne postoje pouzdani podaci kada je sagrađena prva medresa u Bosni. Prema izvorima Behram-begovu medresu u Tuzli je osnovao tuzlanski legator Behram-beg. Medresa je sagrađena prije 1626. godine, a prvi je spominje biskup Olovčić 1647. godine pod latinskim nazivom Collegium imporum Softarum. Značajniji podaci o nastavnim planovima i programima prema kojima je realizirana nastava u Behram-begovoj medresi do 1922. godine nisu dostupni. Medresa je prestala sa radom zbog zatvaranja od strane komunističkog režima 15. januara 1949. godine. Zgrada Medrese je srušena u aprilu 1974. godine, a na njenom mjestu je ostavljena samo njena porta (kapija). Rad Behram-begove medrese je obnovljen 6. oktobra 1993. godine. Behram-begova medresa ja trenutno najuspješnija srednja škola u rangu gimnazija na području Tuzlanskog kantona. Alumnisti Behram-begove medrese su svršenicima najprestižnijih univerziteta u svijetu sa značajnim društvenim ulogama u zajednicama u kojima žive i rade. Društvena uloga Behram-begove medrese se ogleda kroz širok spektar odgojno-obrazovnih aktivnosti koje imaju za cilj isticanje komparativnih pozitivnih vrijednosti bosanskohercegovačkog društva.

Ključni pojmovi: medresa; odgojno-obrazovna uloga; društvena uloga; alumnisti, bosansko-hercegovačko društvo; nastavni planovi i programi

UVOD

Riječ *medresa* je arapskog porijekla i prevodu na bosanski jezik znači *škola, mjesto gdje se uči, stiče znanje*. U medresama su izučavane vjerske i svjetovne znanosti koje su doprinosile razvoju islamske kulture i civilizacije. Prvu medresu u Osmanskom carstvu osnovao je princ Orhan u Nikeji 1331. godine, nakon čega je uslijedila ekspanzija osnivanja medresa koje su imale status srednjih i visokih islamskih škola na području Carstva.¹ Padom Bosanskog kraljevstva pod osmansku vlast u XV stoljeću i prihvatanjem islama od strane Bošnjana, Osmanlije su putem obrazovnih, vjerskih i kulturnih ustanova na ovim područjima širili islamske, znanstvene i kulturne tekovine. Najznačajnije među ovim ustanovama bile su: džamije, mektebi, medrese, tekije i biblioteke.

Obrazovni sistem u Bosanskom ejaletu poprima iste forme i sadržaje kao i u ostalim dijelovima Osmanskog carstva, a čemu je posebno doprinijela okolnost školovanja nastavnog kadra sa ovih područja u Istanbulu i drugim centrima Osmanskog carstva. Behram-begova medresa, koju je za vrijeme osmanske uprave u Bosni 1626. godine osnovao tuzlanski vakif (legator), više je stoljeća bila sastavni dio obrazovnog sistema Osmanskog carstva.

Ne postoje pouzdani podaci kada je sagrađena prva medresa u Bosni. U literaturi je zabilježeno da je u Sarajevu prije Gazi Husrev-begove podigao medresu sandžak-beg Firuz-beg (1505-1512) (Šabotić 2016: 29). Narednih decenija u XVI stoljeću u Bosni je podignut veliki broj medresa u kojima je odgojno-obrazovni proces organiziran u skladu sa osmanskim tradicijom.² Djelovanje bosanskih medresa ima povijesni kontinuitet, koji je bilo moguće ostvariti zahvaljujući odgovornosti i pregalaštvu svake generacije Bošnjaka muslimana.

¹ Tako se podižu jedna za drugom medrese: u Bursi (1335), Edrenu (1435), Istanbulu (1463-1471), ali i u drugim gradovima osmanske države. (Inaldžik 1974: 273).

² Nisu sve medrese u Bosanskom ejaletu imale isti status i značaj. Status više obrazovne institucije imala je Gazi Husrev-begova medresa, koja je imala poseban značaj u obrazovnom sistemu u vrijeme osmanske uprave u Bosni i Hercegovini.

1. BEHRAM-BEGOVA MEDRESA U TUZLI, NAJSTARIJA ODGOJNO-OBRAZOVNA INSTITUCIJA U SJEVEROISTOČNOJ BOSNI

Prema historijskim izvorima Behram-begovu medresu u Tuzli je osnovao tuzlanski legator Behram-beg, a njena zgrada je podignuta nedaleko od Stare (Atik) džamije. Medresa je podignuta prije 1626. godine, a spominje je i biskup Olovčić 1647. godine pod latinskim nazivom *Collegium imporum Softarum* (Kreševljaković 1941: 10). Behram-begova medresa je u kontinuitetu radila do 1949. godine, kada je njen rad zabranjen od strane komunističkih vlasti. Prva zgrada Behram-begove medrese o kojoj postoje dostupni podaci datira iz vremena prije austrougarske okupacije Bosne i Hercegovine. Zgrada Medrese je bila izgrađena od drveta, te je zbog svoje dotrajalosti ubrzo poslije okupacije srušena (Delić: 31). „Nova zgrada Medrese, i to samo prizemlje, sagrađena je u arapsko-maurskom stilu, vjerovatno po uzoru na susjednu Behram-begovu (Šarenu) džamiju, nešto zapadnije od ranije lokacije stare zgrade Medrese. Prilikom izgradnje ove prve etape medresanske zgrade utrošeno je 16.000 forniti, a njezino svečano otvorenje upriličeno je 29. novembra 1893. godine“ (Monografija Behram-begove medrese, 2016: 37). Druga etapa izgradnje Medrese je završena 1907. godine i svečano otvorena 29. aprila. U narednim godinama doći će do povećanja interesovanja učenika za upis u ovu školu pa je dograđeno i lijevo krilo zgrade sa zapadne strane, čime su osigurani prostorni kapaciteti za školovanje i boravak u internatu 120 učenika. Nadograđena zgrada otvorena je 20. novembra 1939. godine. Za vrijeme Prvog i Drugog svjetskog rata i u poraću (1929-1932. i 1945-1949.) rad Medrese se odvijao u drugim zgradama, dok su u njenoj zgradi radile neke druge ustanove.³ „Za vrijeme Drugog svjetskog rata medresansku zgradu zaposjela je njemačka vojska, a kasnije su u njoj radile razne školske i druge institucije: Ekonomska škola, Medicinska škola, Upravna škola, Historijski Arhiv, Muzej Istočne Bosne itd“ (Monografija Behram-begove medrese 2016: 38). Zadnju godinu rada Behram-begove medrese učenici su nastavu pohađali u Husein Čauševoj, Džindićkoj džamiji. Medresa je prestala sa radom 15. januara 1949. godine.⁴ Zgrada Medrese je srušena u aprilu 1974. godine, a na njenom mjestu je ostavljena samo porta (kapija), koja je „uređena je i obnovljena po inicijativi i umjetničkoj projekciji akademskog

³ U periodu od 1914. do 1923. godine u zgradi Medrese bilo je smješteno ratno sirotište, a Medresa je za to vrijeme radila u jednoj manjoj vakufskoj kući. (Šabić 1940: 3)

⁴ Više o okolnostima u kojima je djelovala Behram-begova medresa konsultirati: Monografija Behram-begove medrese, 2016, 37-45.

slikara Mevludina Ekmečića iz Tuzle“ (Mono-grafija Behram-begove medrese 2016: 39).

1.1. Odgojno obrazovni rad, nastavni planovi i programi u Behram-begovoj od 1922.-1949. godine

Značajniji podaci o nastavnim planovima i programima prema kojima je realizirana nastava u Behram-begovoj medresi do 1922. godine nisu dostupni i pored brojnih istraživačkih poduhvata. Izuzimanje i prisvajanje pisanih dokumenta od strane Osmanskog carstva i Austro-Ugarske, sistemsko uništavanje vjerskih pisanih dokumenta u 20. stoljeću, veliki požari... uzrok su nestanka brojne dokumentacije. Na osnovu sačuvanih dokumenta rad Behram-begove medrese prije obnove 1993. godine moguće je podijeliti u četiri perioda:

I period do 1922. godine

II period od 1922. do 1932. godine

III period od 1932. do 1940. godine

IV period od 1940. do 1949. godine.

Drugi period, koji traje od 1922. do 1932. godine, zahvaljujući reformskim poduhvatima provedenim pod rukovodstvom upravitelja hfz. Saliha ef. Sivčevića s pravom se može nazvati periodom modernizacije i reformi odgojno-obrazovnog procesa. U Medresi je uvedena razredna nastava, a u nastavne programe, pored vjerskih, i svjetovni predmeti iz prirodno-matematičkog i društvenog područja. Uspostavlja se i kontinuitet u školovanju, a jedan od uvjeta za upis u Medresu od 1929. godine je završena osnovna škola. (Monografija Behram-begove medrese 2016: 48).

U III i IV periodu rada Behram-begove medrese koji traju od 1932-1940. i 1940-1949. godine povećan je broj predmeta koji se izučavaju. Važno je akcentirati da je za IV period rada značajna Uredba o nižim medresama u Bosni i Hercegovini iz 1939. godine, kojom su uspostavljene niže okružne medrese. „Prema odredbi člana 5. Uredbe o nižim medresama u Bosni i Hercegovini, koju je donio Ulema medžlis na svojoj sjednici od 21. II 1939. godine, pod brojem 936, a usvojio ju je Vakufsko-mearifski sabor u Sarajevu, na području Ulema-medžlisa uspostavljene su niže okružne medrese u Sarajevu, Tuzli, Banjoj Luci, Bihaću, Travniku, Mostaru, te Niža Gazi Husrev-begova ženska medresa u Sarajevu“ (Monografija Behram-begove medrese 2016: 63). Na osnovu ove Uredbe o nižim medresama u Bosni i Hercegovini

Tabela 1: Predmeti koji su izučavani u Medresi u II periodu (Monografija Behram-begove medrese 2016: 48).

Red. br.	Naziv predmeta	Vrijeme obrazovanja				
		1923-1928	1924-1928	1924-1929	1925-1930	1926-1930
1.	Učenje u Kur'anu	Da	Da	Da	Da	Da
2.	Akaid	Da	Da	Da	Da	Da
3.	Fikh	Da	Da	Da	Da	Da
4.	Ahlak	Da	Da	Da	Da	Da
5.	Povijest islama	Da	Da	Da	Da	Da
6.	Usuli tedris (Hadis)	Da	Da	Da	Da	Da
7.	Arapski jezik	Da	Da	Da	Da	Da
8.	Turski jezik	Da	Da	Da	Da	Da
9.	Logika	Da	Da	Da	Da	Da
10.	Stilistika	Da	Da	Da	Da	Da
11.	Higijena	Da	-	Da	Da	Da
12.	Krasnopis	Da	Da	-	-	-
13.	Srpsko-hrvatski	-	Da	Da	Da	Da
14.	Matematika	-	Da	Da	-	Da
15.	Zemljopis	-	Da	Da	da	Da
16.	Povijest	-	Da	Da	da	Da
17.	Prirodopis	-	Da	Da	-	Da
18.	Gospodarstvo	-	Da	da	-	Da
19.	Pedagogija	-	Da	da	da	-

reformisan je nastavni plan i program, te dodati novi nastavni predmeti. Broj predmeta koji su izučavani u medresama povećan je sa 19 na 28.

Iz tabelarnog pregleda može se zaključiti da su vjerski predmeti u Nastavnom planu i programu Behram-begove medrese u periodu od 1930. do 1940. godine bili zastupljeni u procentu od 33%, što je pokazatelj da se predmetima iz prirodno-matematičkog i društvenog područja davalo posebno mjesto i uloga. Nakon što je Medresa u Tuzli preimenovana u Nižu okružnu medresu u Tuzli, na temelju podataka iz Godišnjeg izvještaja u Medresi su izučavani sljedeći predmeti:

Tabela 2: Predmeti koji su izučavani u Medresi u III periodu i 4 perioda (Monografija Behram-begove medrese 2016: 63)

Red. broj	Naziv predmeta	Vrijeme održavanja nastave			
		a)	b)	c)	d)
		1930-1935	1933-1938	1934-1939	1935-1940
1.	Vladanje	Da	Da	Da	Da
2.	Kiraeti-Kur'an	Da	Da	Da	Da
3.	Akaid	Da	Da	Da	Da
4.	Fikh	Da	Da	Da	Da
5.	Tefsir	Da	Da	Da	Da
6.	Hadis	Da	Da	Da	Da
7.	Ahlak	Da	Da	Da	Da
8.	Povijest islama	Da	Da	Da	Da
9.	Stilistika	Da	Da	Da	-
10.	Arapski jezik	Da	Da	Da	Da
11.	Turski jezik	Da	Da	Da	Da
12.	Logika	Da	Da	Da	Da
13.	Feraiz (Nasljedno pravo)	-	Da	Da	Da
14.	Imamet	-	Da	Da	Da
15.	Husni hat/Lijepo pisanje	Da	Da	Da	-
16.	Srpsko-hrvatski jezik	Da	Da	Da	Da
17.	Povijest	Da	Da	Da	Da
18.	Zemljopis	Da	Da	Da	Da
19.	Matematika	Da	Da	Da	Da
20.	Prirodopis	Da	Da	Da	Da
21.	Gospodarstvo	Da	Da	Da	Da
22.	Fizika	Da	Da	Da	Da
23.	Higijena	-	Da	Da	Da
24.	Metodika vj. nastave	-	Da	Da	Da
25.	Administracija	Da	Da	Da	Da
26.	Krasnopis	Da	Da	-	Da
27.	Crtanje	Da	Da	Da	Da
28.	Gimnastika	-	-	-	Da

Tabela 3: Predmeti sa brojem sedmičnih sati koji su izučavani u školskoj 1939/40. godini u Behram-begovoj medresi u Tuzli (Monografija Behram-begove medrese 2016: 70)

R. br.	Predmeti	Razredi					Svega
		I	II	III	IV	V	
1.	Kiraeti-Kur'an	4	3	4	2	2	15
2.	Tefsir	-	-	-	-	2	2
3.	Hadis	-	-	-	2	2	4
4.	Akaid	1	1	2	2	2	8
5.	Ahlak	-	-	-	2	2	4
6.	Fikh	2	2	3	3	3	13
7.	Feraiz	-	-	-	-	1	1
8.	Tarih	-	-	-	2	2	4
9.	Arapski jezik	5	5	6	5	5	26
10.	Manija	-	-	-	-	2	2
11.	Turski jezik	-	-	2	3	2	7
12.	Njemački jezik	-	-	-	-	-	-
13.	Imamet	-	-	-	-	1	1
14.	Husni-hat	2	2	1	-	-	5
15.	Mantik	-	-	-	-	1	1
16.	Administracija	-	-	-	-	1	1
17.	Metodika	-	-	-	2	2	4
18.	SH jezik	5	4	2	2	-	13
19.	Istorija	-	2	2	2	-	6
20.	Gospodarstvo	-	-	-	-	2	2
21.	Matematika	4	3	-	-	-	7
22.	Prirodopis	2	3	-	-	-	5
23.	Zemljopis	2	2	-	-	-	4
24.	Fizika	-	-	2	-	-	2
25.	Higijena	-	-	2	-	-	2
26.	Crtanje	2	2	-	-	-	4
27.	Krasnopis	1	1	-	-	-	2
28.	Gimnastika	1	1	-	-	-	2
Ukupno		31	31	26	27	32	147

Na osnovu podataka navedenih u tabeli br. 3. izvodimo zaključak da je školovanje u Nižoj okružnoj medresi trajalo 5 godina sa sedmičnim opterećenjem od 26 do 32 sati u pojedinim razredima. „Nastava iz vjerskih predmeta izvođena je prema

nastavnoj osnovi za niži tečaj Gazi Husrev-begove medrese, a iz svjetovnih predmeta u obimu programa za državne niže realne gimnazije“ (Selimović 2016: 81). Važno je istaći da je uvođenje i izučavanje svjetovnih predmeta u Behram-begovoj, ali i u drugim medresama, predstavljalo u to vrijeme značajan iskorak u obrazovanju bošnjačke djece. Uprava Medrese i Ulema medžlis su insistirali da se za profesore svjetovnih predmeta biraju sposobni, stručni i odgovorni nastavnici, pa i po cijenu da su inovjerci. Na temelju Odluke koju je donijela banska uprava Banovine Hrvatske, svršenicama nižih okružnih medresa, nakon položenog nižeg tečajnog ispita, odobreno je da se mogu upisati u učiteljske škole na njenom području.⁵

U Behram-begovoj medresi su u periodu intezivnih reformi kojima je rukovodio hafiz Salih ef. Sivčević predavali ugledni muderrisi i profesori svjetovnih predmeta. Profesori Medrese nisu bili ograničeni samo na prosvjetno-pedagoški rad u kojem su postizali zapažene rezultate, nego su bili aktivni i na drugim poljima djelovanja. Među njima je bilo i onih koji su se istakli na polju pisane riječi nauke, kao što su: hafiz Abdullah-ef. Softić, Šaban-ef. Hodžić, Ibrahim-ef. Imširović, Adem Bise, Ševket-ef. Šabić, Ibrahim Hakki Čokić, Mehmed-Meša Selimović i Husejn Dubravić-Đogo (Spahić 2016: 101).

2. BEHRAM-BEGOVA MEDRESA NAKON REAKTIVIRANJA NJENOG RADA 1993. GODINE

Rad Behram-begove medrese je obnovljen 6. oktobra 1993. godine kada su primljena dva odjeljanja sa po 39 učenika i jedno odjeljenje od 43 učenice. Posebnu ulogu na putu afirmacije Medrese u novom periodu imali su muftija tuzlanski Husein ef. Kavazović, direktor Medrese Vahid ef. Fazlović i zamjenik muftije tuzlanskog Besim ef. Čanić. Na proširenoj sjednici Ureda Mešihata Islamske zajednice u Zenici, održanoj 29. aprila 1993. godine, donesena je odluka o reaktiviranju rada Behram-begove medrese u Tuzli. Na sjednici Muftijstva IZ Tuzla održanoj 14. juna 1993. godine imenovana je Matična komisija za reaktiviranje rada Behram-begove medrese, a dužnost direktora u osnivanju ponuđena je Vahidu ef. Fazloviću. Rukovodstvo Medrese je radilo na osiguranju ravnopravnosti Medrese sa ostalim srednjim školama, uz uvažavanje njenih specifičnosti. Najznačajniju ulogu u tome su imale tad obrazovne vlasti Tuzlanskog kantona. U Zakonu o srednjem obrazovanju, koji je donesen 1996.

⁵ Odluku je donijela banska vlast Banovine Hrvatske – Odjel za prosvjetu u Zagrebu, pod brojem 41322/40. od 22. kolovoza 1940. godine.

godine, među vrstama srednjih škola spominje se i vjerska škola, koju može osnovati vjerska zajednica. Na ovaj način utvrđena je zakonska osnova za rad Behram-begove medrese u Tuzli. Skupština Tuzlanskog kantona je na sjednici održanoj 12. 7. 2002. godine, na prijedlog Vlade, donijela Odluku o utvrđivanju javnog interesa Tuzlanskog kantona prema Behram-begovoj medresi. Iskazujući stav da je medresa škola od javnog interesa za Kanton, njegovo zakonodavno tijelo je preuzelo i obavezu da brine i o njenom materijalnom položaju, kao i za svaku drugu srednju školu.

Od Medrese se očekivalo da će dati doprinos islamskom i općekulturnom napretku, kao što je to činila i u prošlosti. U ovom periodu Behram-begova medresa se kontinuirano infrastukturalno razvijala, tako da danas raspolaže sa 11.000 m² zatvorenih prostora i preko 15.000 m² otvorenog prostora. U odgojno-obrazovnom procesu u Medresi angažirana su 43 profesora u nastavi i odgoju. U Nastavničkom vijeću Behram-begove medrese dva profesora su postigli akademsko zvanje doktora nauka, a 15 ih je sa akademskim zvanjem magistra nauka u različitim naučnim oblastima. Među njima je veliki broj koji pohađaju doktorski studij. U školskoj 2018/19. godini Behram-begovu medresu je pohađalo 535 učenika. Do početka školske 2019/20. godine školovanje u Behram-begovoj medresi je završilo preko 2300 učenika.

Behram-begova medresa je u periodu nakon obnove rada postigla izuzetne uspjehe na odgojno-obrazovnom planu. Pokazatelj ovih uspjeha su vrednovanja rada srednjih škola koje sprovodi Pedagoški zavod Tuzlanskog kantona na kojima je Behram-begova medresa u periodu od 2004. do 2018. godine⁶ 12 puta zauzela prvo i tri puta drugo mjesto.⁷ Navedenom uspjehu doprinosi predan rad profesora i učenika, kontinuirano praćenje i inoviranje nastavnog procesa, ocjenjivanje rada profesora i kontinuirano stručno usavršavanje.

2.1. Odgojno-obrazovni proces u periodu nakon obnove rada Behram-begove medrese

Nastavni planovi i programi Behram-begove medrese periodu nakon obnove rada reformirani su 1997., 2003., 2006. i 2014. godine. Predstoji nova reforma nastavnih

⁶ Vrednovanje srednjih škola sprovodi Pedagoški zavod TK prema u sljedećim kriterijima: uspjeh u učenju, organizacija odgojno-obrazovnog rada škole, vannastavne aktivnosti, školska biblioteka i stručna literatura, nastavni kadar, rad stručnih organa škole, rad direktora pomoćnika i pedagoga, stanje objekata, dvorišta i sportskih terena, takmičenja i manifestacije, ostala takmičenja i smotre. (Instrumentarij za vrednovanje srednjih škola za 2017/18. školsku godinu; [www.pztz@pztz.ba](mailto:pztz@pztz.ba). Pregledano 25. 08. 2019.) (Instrumentarij za vrednovanje srednjih škola za školsku 2018/19. godinu)

⁷ Dokumenti Pedagoškog zavoda Tuzla o zvaničnim rezultatima vrednovanja škola na TK pohranjeni u Arhivu Behram-begove medrese.

planova i programa u školskoj 2019/20. godini kojom je predviđeno uvođenje u III i IV razred nastavnih predmeta hemija, fizika i biologija u fondu po jedan sat. Reforme nastavnih planova i programa imaju za cilj prilagođavanje programskih sadržaja potrebama učenika koji školovanje nastavljaju na fakultetima prirodno-matematičkih, zdravstvenih i tehničkih nauka u Bosni i Hercegovini inozemstvu. Provedene reforme su učenicima Medrese omogućavale sticanje dodatnih znanja i konkurentnost prilikom upisa na fakultet.

REZULTATI DOSADAŠNJIH VREDNOVANJA		
Godina	Rang	Bodovi
2004.	2.	1787
2005.	2.	1984
2006.	1.	2513
2007.	1.	3107
2008.	1.	3794
2009.	2.	3757
2010.	1.	4094
2011.	1.	3747
2012.	1.	5337
2013.	1.	5562
2014.	1.	5557
2015.	1.	4756
2016.	1.	4747
2017.	1.	7279
2018.	1.	6325

Nastavni plan i program Behram-begove medrese sadrži stručne (vjerske) i općeobrazovne predmete. Za vrijeme školovanja u Medresi učenici izučavaju predmete iz jezičkog, prirodno-matematičkog, društvenog i multidisciplinarnog područja. U procentu od 70% nastavni plan i program je, kako smo naglasili, kompatibilan gimnazijskom. Predstojeća reforma Nastavnog plana i programa Medrese osigurat će učenicima Medrese veće kompetencije i mogućnosti prilikom upisa na fakultete iz svih naučnih područja koja se izučavaju u Medresi.

Tabela 4: Nastavni plan i program Behram-begove medrese u školskoj 2018/19. godini (Rijaset IZ u BiH, Nastavni plan i program za medrese 2014: 10-11.)

R.b.	I. Islamsko područje	I	II	III	IV	Svega:	%
1	Kiraet	3	3	2	2	10	
2	Akaid	2	2	2	1	7	
3	Fikh	2	2	2	1	7	
4	Ahlak	2	2			4	
5	Tefsir			2	1	3	
6	Hadis			2	1	3	
7	Povijest islama	2	2			4	
	Ukupno:	11	11	10	6	38	30,15%
	II. Jezičko područje						
8	Bosanski jezik	3	3	3	3	12	
9	Arapski jezik	3	3	3	3	12	
10	Engleski jezik	3	3	2	2	10	
	Ukupno:	9	9	8	8	34	26,98%
	III. Društveno područje						
11	Historija	2	2			4	
12	Geografija			2		2	
13	Filozofija				2	2	
14	Psihologija			1		1	
	Logika				1	1	
15	Pedagogija sa didaktikom				2	2	
16	Sociologija				2	2	
	Ukupno:	2	2	3	7	14	11,11%
	IV. Prirodno-matematičko područje						
17	Matematika	2	2	2	2	8	
18	Fizika	2	2			4	
19	Hemija	2	2			4	
20	Biologija	2	2			4	
	Ukupno:	8	8	5	5	20	15,87%
	V. Multidisciplinarno područje						
21	Osnovi informatike	2				2	
22	Tjelesni i zdravstveni o.	2	2	2	2	8	
23	Demokratija i lj. pr.				2	2	
	Ukupno:	4	2	2	4	12	9,52%
	Svega:	32	32	27	27	118	
	VI. Izborna nastava						
	a) Islamske nauke (2 + 2)						
	b) Bosanski i strani jezik (2 + 2)						
	c) Strani jezici (2 + 2)			4	4	8	
	d) Društvene nauke (2 + 2)						
	e) Prirodno-matematičke nauke (2 + 2)						
	Ukupno:	0	0	4	4	8	6,34%
	Svega:	32	32	31	31	126	100%

U Behram-begovoj medresi na svakom nastavnom satu posebna pažnja se poklanja odgoju učenika. Odgojni rad je posebno područje rada s učenicima u okviru

kojeg se realiziraju brojna predavanja, radionice, individualni i zajednički razgovori. Program odgojnog rada se realizira u popodnevnom vremenu, a realizira ga devet profesora u odgoju. „Svaka odgojna grupa ima svoga profesora-odgajatelja, koji vodi obaveznu dokumentaciju o grupi, te se na osnovu ličnog programa rada i programa rada odgojne grupe brine o svakom učeniku posebno i provode različite aktivnosti iz programa rada doma“ (Seljubac 2016: 223). Prema dosadašnjem 25-godišnjem iskustvu boravak učenika u učeničkom domu je veoma značajna pretpostavka u postizanju odgojnih ciljeva Medrese. U učeničkom domu realiziraju se različite vrste aktivnosti iz oblasti duhovnog, moralnog, intelektualnog, estetskog i radnog odgoja.

2.2. Vannastavne aktivnosti u Behram-begovoj medresi

U Behram-begovoj medresi se organiziraju vannastavne aktivnosti prema sklonostima i afinitetima učenika. Svaki učenik je obavezan opredijeliti se za jednu od ponuđenih vannastavnih aktivnosti. Ambiciozniji učenici pohađaju dvije i više vannastavnih aktivnosti. U školskoj 2018/19. godini učenici su birali jednu od sljedećih vannastavnih aktivnosti: bibliotečka, debatna, dramska, ekološko-botanička, horska, english club II, hifz I, informatička, kaligrafsko-likovna, radio klub, klub matematičara, klub čitalaca, klub fizičara, klub humanista, klub istraživača, konverzacija arapski jezik, mladi hemičar, recitatorsko-literarna, Naša Bosna, prevodilačka arapski jezik, prva pomoć, sekcija Naja, foto sekcija, liderstvo i poduzetništvo, sekcija fikha, sportske sekcije, tilavet (lijepo učenje Kur'ana), volonteri Behram-begove medrese, zidne novine i žurnalistička sekcija.

3. KULTURNA DJELATNOST BEHRAM-BEGOVE MEDRESE

Behram-begova medresa je paradigma institucionalnog obrazovanja u Gradu Tuzli i sjeveroistočnoj Bosni. U višestoljetnom trajanju ostavljala je neizbrisiv trag u vjerskom i obrazovnom životu na širem tuzlanskom području i cijeloj Bosni i Hercegovini. Rukovodstvo Behram-begove medrese kontinuirano saraduje sa ustanovama obrazovanja, kulture, sporta, zdravstva... u Gradu Tuzli i šire. Učenici i profesori Medrese za vrijeme jedne školske godine pripremaju i izvode programe, manifestacije i druge aktivnosti na području Muftijstva tuzlanskog kao i cijele Bosne i Hercegovine. Intezivnu saradnju Medresa ostvaruje sa Muftijstvom tuzlanskim, Medžlisom IZ Tuzla, Upravom za obrazovanje i nauku Rijasetu IZ u Bosni i

Hercegovini, drugim medresama, fakultetima islamskih nauka, drugim fakultetima i školama na području Tuzlanskog kantona i šire. Učenici i profesori Behram-begove medrese učestvuju u realizaciji brojnih edukativnih, kulturnih, odgojno-obrazovnih i humanitarnih programa. Svi učenici I i II razreda obavezni su staviti se na raspolaganje mjesnim imamima za vrijeme mjeseca ramazana, a učenike III razreda po osnovu rješenja raspoređuje Uprava za obrazovanje i nauku Rijaseta IZ u BiH. U školskoj 2017/18. godini polaznici horske i drugih sekcija zabilježili su 70 nastupa izvan škole i 25 u školskom prostoru. Već šest godina Medresa saraduje sa medresom "Aziz Bajrektor" iz istanbulske općine Sandžak Tepe, pri čemu se realiziraju zajenički programi, studijska putovanja itd. Na planu realizacije kurseva stranih jezika Behram-begova medresa saraduje sa Goethe institutom iz Sarajeva, Turskim kulturnim centrom "Yunus Emre", Ambasadam SAD itd.

Behram-begova medresa već godinama organizira maturalne akademije povodom ispraćaja generacije maturanata, a tradicionalno se u Medresi organiziraju i *Dani porodičnih vrijednosti* za majke učenika i gošće sa područja TK i šire. Vrijedno je spomenuti i projekte za bošnjačku omladinu iz dijaspore s ciljem unapređenja njihovih znanja iz bosanskog jezika, historije Bosne i Hercegovine i kulture Bošnjaka.⁸ U školskoj 2015/16. godini organiziran je *Ljetni kamp za bošnjačku omladinu iz Švedske i Austrije*. Realizacijom projekata ove vrste Behram-begova medresa doprinosi očuvanju duhovnih vrijednosti i tradicije bosanskohercegovačkih muslimana. Behram-begova medresa realizira projekte volontiranja svojih učenika u Zavodu za odgoj i obrazovanje djece sa smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju, Udruženju građana "Koraci nade", Domu za djecu bez roditeljskog staranja i Predškolskom ustanovom "Aladin".

Odgojno-obrazovnu ulogu Behram-begova medresa realizira i svojom izdavačkom djelatnošću, iako to nije njena primarna djelatnost. U periodu od obnove rada Medresa je publikovala 43 naslova. „Izdavačka djelatnost Medrese obuhvata izdavanje knjiga, prijevoda vrijednih knjiga, udžbenika, časopisa, monografija, zbornika radova, biltena, izvještaja sa konferencija, kongresa i simpozija u organizaciji Medrese, video i tonskih zapisa kao i drugih oblika izdanja (dokumentarni film o Medresi, CD ilahija i kasida, kraće videoprojeksije u cilju promovisanja Medrese)“ (Muratović 2016: 273). Pored ovih izdanja, od 1997. godine redovito izlazi *Misak*, list učenika Medrese, a do sada je publikovano 87 brojeva.

⁸ O drugim istaknutim učenicima Medrese vidi: Monografija Behram-begove medrese, 2016, str. 122-124.

Tabela 5: Prikaz Medresinih izdanja po oblastima kojima pripadaju

Br.	Naučne oblasti kojima publikovana literatura pripada	
1	Vjersko područje	12
2	Udžbenici: društveno i prirodno-matematičko područje	9
3	Književnost	6
4	Medicina-zdravlje	2+1
5	Društvo	1
6	Lingvistika	1
7	Zbornici radova, časopisi i monografija,	9
8	Video i audio zapisi	1 (3)
Ukupan broj publikovanih naslova		43

4. AKTIVNOST MEDRESE NA PLANU AFIRMIRANJA SUŽIVOTA I MULTIKULTURALNOSTI BOSANSKOHERCEGOVAČKOG DRUŠTVA

Odgojno-obrazovna uloga Behram-begove izražena je i na planu realizacije aktivnosti koje doprinose prevazilaženju etničkih distanci i afirmiranju suživota i tolerancije među pripadnicima nacionalnih zajednica u Bosni i Hercegovini. U saradnji sa Ambasadom SAD u Bosni i Hercegovini Behram-begova medresa realizira ACCESS program za učenje engleskog jezika, te TELTS – višednevni seminar za profesore engleskog jezika iz nekoliko desetina gradova cijele Bosne i Hercegovine i susjednih država. Medresa je više godina bila domaćin i suorganizator TSI – *Tuzla summer institute* – Tuzlanskog ljetnog instituta za učenje engleskog jezika, informacijskih tehnologija i menadžmenta, u saradnji sa bosansko-američkom nevladinom organizacijom BILD iz Tuzle (Hatunić 2016: 206). Tuzlanski ljetni institut (*Tuzla summer institute* – TSI), dvosedmični edukativni program, u pravilu pohađa 200 srednjoškolaca, studenta i poslovnih ljudi. Programski cilj Tuzlanskog ljetnjeg instituta je edukacija polaznika u praktičnim vještinama i informacionim tehnologijama, engleskom jeziku i poslovnim vještinama. Učenici Behram-begove medrese redovno učestvuju u realizaciji *YES programa*, u okviru kojeg je nekoliko učenika Medrese provelo po jednu školsku godinu u jednoj od američkih porodica i škola, stičući znanja o američkoj kulturi i civilizaciji, te druga znanja.

Behram-begova medresa ostvaruje saradnju sa srednjoškolskim ustanovama iz Republike Srpske u realizaciji projekata na planu prevazilaženja ratom produciranih etničkih distanci suprotnih biću bosanskohercegovačkog društva i države, te na planu afirmiranja višestoljetne multikulturalne dimenzije bosanskohercegovačkog društva. U saradnji sa Gimnazijom "Filip Višnjić" iz Bijeljine, pod pokroviteljstvom Američke ambasade, realiziran je projekat pod nazivom *ONE BiH – ONE BOOK (Jedna BiH - jedna knjiga)*, a čiji cilj je bila afirmacija suživota i tolerancije. Organiziranjem tradicionalne internacionalne debate za srednjoškolce iz Bosne i država u okruženju, Medresa doprinosi afirmaciji suživota i tolerancije. Debate su organizirane i na sljedeće teme: *Kultura dijaloga u našoj javnosti, Vršnjačko nasilje, Mladi i internet, Mladi i društvo, Argument i argumentacija kao sredstvo komunikacije u XXI stoljeću, Mladi i stil života između tradicionalnog i modernog.*

5. DRUŠTVENA ULOGA ISTAKNUTIH PROFESORA I ALUMNISTA BEHRAM-BEGOVE MEDRESE

Među alumnistima Behram-begove medrese su oni koji su bili na visokim pozicijama u Islamskoj zajednici, na poziciji reis-ul-uleme, muftije, muderrisa idr. Također, među njima je bilo i onih koji su dali veliki doprinos na planu društveno-kulturnog razvoja. Vrijedno je istaći imena nekih od njih:

Hafiz *Osman ef. Vilović*, načelnik Općine Tuzla u periodu 1908-1922. godina, završio je Behram-begovu medresu u Tuzli, a potom Šerijatsko-sudačku školu u Sarajevu. (Hadžimehmedović 1983: 188)

Hafiz *Hamdi ef. Azabagić* završio je Behram-begovu medresu u Tuzli 1922. godine, a potom Šerijatsko-sudačku školu 1927. godine. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu i jedno vrijeme se bavio odvjetničkim poslovima u Tuzli. (Hadžimehmedović 1983: 175)

Behram-begovu medresu je završio reis-ul-ulema *Husein Mujić*, koji je nakon smrti reis-ul-uleme Naima Hadžiabdića, izabran na poziciju reis-ul-uleme 31. oktobra 1987. godine.

Redžep Muminhodžić, istaknuti kadija i muallim (vjeroučitelj), završio je Behram-begovu medresu 1924. godine. Školovanje je nastavio na Šerijatskoj sudačkoj školi u Sarajevu, a u Skoplju je položio državni ispit. Pored institucija Islamske zajednice, radio i kao pristav u Narodnom odboru Gradske općine Lukavac.

Mustafa Čeman je Behram-begovu medresu u Tuzli završio 1941. godine, a od 1957. godine radio je Izdavačkom preduzeću Zora u Zagrebu, u sektoru komercijalne

propagande i bibliotekarstva. Objavio je brojne bibliografije radova među kojima su: *Bibliografija radova o Hasanaginici* (1975), *Bibliografija radova o Musi Ćazimu Ćatiću i literatura* (1979), *Bibliografija bošnjačke književnosti* (1994).

Omer Nakičević, dugogodišnji profesor i dekan Fakulteta islamskih nauka, školovanje u Behram-begovoj medresi je završio 1947. godine. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu nastavlja studij. Specijalizaciju žurnalistike obavio je na kairskoj radio-stanici 1963-1964. godine. Magistarski rad je odbranio na kairskom univerzitetu 1968. godine (Monografija Behram-begove medrese 2016: 124). Doktorirao je na Filološkom fakultetu u Beogradu 1981. godine na temu *Arapsko-islamske znanosti u Bosni i Hercegovini*.⁹

Alumnisti Behram-begove medrese u periodu nakon obnove njenog rada školovanje nastavljaju i u prirodno-matematičkim, društveno-jezičkim i tehničko-tehnološkim naukama u Bosni i Hercegovini i širom svijeta. U ovom periodu alumnisti školovanje su nastavljali na fakultetima u sljedećim državama: Maleziji, Egiptu, Jordanu, Turskoj, Njemačkoj, Austriji, SAD. Školovanje je u Behram-begovoj medresi od obnove rada završilo preko 2300 učenika. Na uzorku od 562 anketiranih alumnista istražili smo na koje su se fakultete upisali nakon školovanja u Medresi. Anketu koja je postavljena na web stranici medrese popunila su 562, odnosno 24,46% od ukupnog broj alumnista.

⁹ BA in Islamic Studies, bachelor/profesor kompjuterskih nauka/dipl. ing. IT, bachelor arhitekture, bachelor ekonomije, menadžmenta/dipl.ekonomista, bachelor genetike i bioinženjeringa, bachelor inženjerske ekologije, bachelor/inženjer elektrotehnike, bachelor/inženjer hemijske tehnologije, bachelor/inženjer saobraćaja i komunikacija, bachelor/inženjer zaštite okoline, bachelor logopedije i surdoaudiologije, bachelor of Arts, bachelor of Business Administration, bachelor of Human Sciences (Communication), bachelor of Science in Financial Management, bachelor prava/diplomirani pravnik, bachelor primijenjene biologije, bachelor socijalnog rada/diplomirani socijalni radnik, bachelor šumarstva, bachelor/inženjer prehrambene tehnologije, bachelor/profesor engleskog jezika, bachelor/profesor filozofije i sociologije, bachelor/profesor hemije, bachelor/profesor historije, bachelor/profesor matematike, bachelor/profesor predškolskog odgoja, bachelor/profesor razredne nastave, bachelor/profesor turskog jezika i književnosti, diplomirana medicinska sestra, diplomirani imam, hatib i mualim, diplomirani komunikolog, diplomirani kriminalista, diplomirani pedagog fizičke kulture, diplomirani pedagog-psiholog, diplomirani psiholog, diplomirani socijalni pedagog, diplomirani šerijatski pravnik, diplomirani žurnalista, doktor medicine/ljekar, inženjer poljoprivredne biljne proizvodnje, magistar farmacije, magistar informatike i tehnike, magistar islamskih nauka, magistar pravnih nauka, msc of Information Technologies, nastavnik fizike-informatike, nastavnik razredne nastave, producent, profesor religijske pedagogije, profesor arapskog i turskog jezika, profesor arapskog jezika, profesor bosanskog jezika i književnosti, profesor filozofije, sociologije i logike, profesor islamske historije i civilizacije, profesor islamske teologije, profesor islamske vjeronauke, profesor islamskih nauka, profesor orijentalne filologije, profesor pedagogije, profesor religijske pedagogije, profesor sociologije, profesor tjelesnog odgoja, turkolog....

Tabela 9: Pregled rezultata ankete alumnista

Broj prijava	M	Ž	Ukupno				
	284	278	562				
Završen fakultet	U BiH			Izvan BiH			Ukupno
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
	104	111	215	16	3	19	234
Studira dodiplomski	U BiH			Izvan BiH			Ukupno
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
	108	115	223	12	10	22	245
Studira magistarski	U BiH			Izvan BiH			Ukupno
	M	Ž	Ukupno	M	Ž	Ukupno	
	31	21	51	4	2	6	57
Magistri	M	Ž	Ukupno				
	15	5	20				
Doktori	7	1	8				
Studira doktorski	U BiH						
	M	Ž	Ukupno				
	3	0	3				

Fakultete koje trenutno pohađaju i koje su završili alumnisti medrese moguće je sagledati iz aspekta stručnog profila koji stiču nakon sticanja diplome.¹⁰ Na osnovu

¹⁰ „, Sekretarijat za društvene djelatnosti i radne odnose Okruza Tuzla je 21. VI 1993. godine, pod brojem 06/1-611-760/93, donio Rješenje kojim se daje saglasnost Mešihatu Islamske zajednice u RBiH Sarajevo, Muf-

svega prethodno kazanog konstatujemo da je odgojno-obrazovna uloga Behram-begove medrese u Tuzli značajna u bosanskohercegovačkom društvu i državi.

6. IZAZOVI I POTEŠKOĆE U RADU BEHRAM-BEGOVE MEDRESE

U periodu od 1992. do danas obnovljen je rad mnogih institucija koje su bile zabranjene od strane bivšeg režma, među kojima je bila i Behram-begova medresa u Tuzli. Behram-begova medresa je započela obnovljeni rad u veoma teškim, ratnim okolnostima 6. oktobra 1993. godine.¹¹ Rukovodstvo Behram-begove medrese se suočilo sa golemim poteškoćama u radu, jer Medresa nije posjedovala svoju zgradu niti bilo što od imovine iz ranijeg perioda rada.

Nastava je izvođena u podrumskim prostorijama Osnovne škole "Jala" u Tuzli za učenike i u Odboru Islamske zajednice Tuzla za učenice. Prijedlozi su bili da se Medresi dodijeli na korištenje dio objekta škole na Pazaru (nekada OŠ "Džemal Mandžić") ili Osnovna škola "Centar". „Za smještaj djevojaka ponuđeno je Obdanište na Sjenjaku u kojem je, kako se navodi, privremeno boravila jedna manevarska jedinica Armije BiH. Dogovor o njihovom izmještanju navodno je bio postignut. Međutim, kako to pitanje nije bilo moguće blagovremeno riješiti, odlučeno je da te djevojke budu smještene u dvije kuće u Tuzli“ (Sulejmanović 2016: 184). Pošto nije bilo moguće organizirati internatski smještaj učenika, Uprava medrese je pozvala roditelje da se sami angažiraju na planu smještaja svoje djece. Godine 1994. Behram-begovoj medresi je na korištenje, a kasnije u trajno vlasništvo, dodijeljen prostor Rudarskog školskog centra u Tuzli, u kojem su nakon adaptacije stavljeni u funkciju internat i učionički dio.¹²

Nedostatak hrane, vode, struje i odjeće, te izloženost granatiranju sa položaja Vojske Republike Srpske sa Majevice su predstavljali veliku nevolju za učenike i profesore Behram-begove medrese u Tuzli. Ratne okolnosti su prouzrokovale ranjavanja i smrt velikog broja ljudi, među kojima su bili učenici, roditelji i najbliža rodbina učenika.

tijstvu u Tuzli, za rad Behram-begove medrese u Tuzli. Dokument je potpisao sekretar dr. Sead Jamakosmanović.“ (Monografija Behram-begove medrese u Tuzli 2016:157)

¹¹ Izgradnja kompleksa Medrese će se odvijati kontinuirano, tako da će nakon Objekta A biti podignut Objekat B, pa zatim objekat C i na kraju objekat D.

¹² Očekivati je da će se u saradnji sa nadležnim institucijama za srednje obrazovanje u perspektivi ovo pitanje biti riješeno.

Poteškoću je predstavljao i nedostatak udžbenika i druge literature, s tim da je posebno bio izražen nedostatak udžbenika vjerskih predmeta. „U pogledu iznalaženja udžbenika, zaključeno je da će se tražiti od imama da sve raspoložive udžbenike, poput Fikhul-ibadata ili Gramatike arapskog jezika, daju Medresi na korištenje“ (Monografija Behram-begove medrese, 2016: 155).

Nakon što je 1997. godine u Behram-begovoj medresi školovanje završila prva generacija maturanata, većina ih je nastavila školovanje na fakultetima islamskog, prirodno-matematičkog i društveno-humanističkog smjera. Nastojeći da učenike medrese učini konkurentnijim za upis na fakultete prirodno-matematičkog, tehničko-tehnološkog i zdravstvenog područja, Vjersko-prosvjetna služba Rijaeta IZ inicirala je promjenu Nastavnog plana i programa medresa. Povećan je broj časova matematike, fizike i hemije, a uveden je i nastavni predmet biologija. Godine 2003. usvojen je nastavni plan kojim je predviđeno izučavanje izborne nastave u III i IV razredu i to jezičkog, prirodno-matematičkog i društvenog usmjerenja. U I i II razredu je povećan broj sati engleskog jezika sa dva na tri. Od 2014. na snazi je novi Nastavni plan i program medresa, prema kojem se matematika izučava u trećem i četvrtom razredu po dva časa sedmično. Ovim promjenama otklanjani su nedostaci i poteškoće koje su učenici imali prilikom apliciranja za upis na određene fakultete. Prema istraživanju kretanja alumnista nakon završetka Medrese u posljednjih 5 godine, oko 60% njih se upisuju na fakultete prirodno-matematičkog, tehničko-tehnološkog i zdravstvenog područja. U počecima ovaj procenat je bio teško ostvariv, s obzirom da je udio zastupljenosti predmeta prirodno-matematičkog područja bio manji.

Danas objektivno postoji poteškoća u odgojnom radu s učenicima, s obzirom da je s učenicima na planu realizacije programa odgojnog rada anagažirano devet odgajatelja.¹⁴ Prostorni kapaciteti, koji su predstavljali poteškoću u dužem periodu, riješeni su izgradnjom C i D objekata kojim su osigurani adekvatni prostorni uslovi za kvalitetan rad i boravak učenica i učenika u Medresi. U Behram-begovoj medresi postoji gotovo optimalan broj kvadrata prema standardu po svakom učeniku.

Nastavni kadar u Medresi je od prvoga dana nakon obnove rada u stručnom pogledu adekvatan za realizaciju nastavnog plana i programa. Danas preko pola članova Nastavničkog vijeća čine alumnisti Medrese koji su postigli zapažene rezultate na fakultetima koje su studirali. Prema *Strategiji razvoja medresa u periodu 2014-2024. godina* predviđeno je da se realiziraju pripreme za izvođenje dijela nastave u bosanskohercegovačkim medresama na engleskom i arapskom jeziku.

Činjenica je da na prostoru sjeveroistočne Bosne od 1949. godine nije radila niti jedna medresa, te da je u periodu 1949-1993. u Bosni i Hercegovini radila samo Gazi Husrev-begova medresa u Sarajevu. U ratnim okolnostima 1992-1995., kada je bilo nemoguće upisati se u Gazi Husrev-begovu medresu, obnavljanjem rada Behram-begove medrese pružena je prilika učenicima izvan Sarajeva koji su se namjeravali upisati se u medresu. Učenici prvih generacija Medrese u Tuzli suočavali su se sa određenim poteškoćama koje su prouzrokovane nasljeđem u pogledu odnosa sredine prema religiji i njeni vrijednostima. Nasrtaji na učenike Medrese, verbalne uvrede, presretanja na putu do škole od strane određenih grupa i pojedinaca u počecima nisu bili rijetki. U nepovoljnijem položaju su bile učenice, s obzirom na njihovu islamsku nošnju koja je bila prepoznatljiva na ulici. Iako je tuzlanska sredina i dalje dominantno sekularna, vremenom, usljed promjene vrijednosnog sistema i odnosa prema religiji od strane velikog broja stanovnika, navedne poteškoće postepeno su nestajale i danas su prava rijetkost. Mnogi Tuzlaci danas su ponosni na svečani defile maturanata Medrese za vrijeme kojega maturanti i maturantice, odjeveni u svečana odijela, u koloni prošetaju gradom. Učenici Medrese su ravnopravni svim učenicima srednjih škola. Učestvuju na svim međuškolskim domaćim i međunarodnim takmičenjima. Reprezentacija Behram-begove medrese je čest predstavnik Grada Tuzle na kantonalnim, federalnim i državnim takmičenjima u sportu. Behram-begova medresa ostvaruje visok nivo saradnje sa institucijama Grada Tuzle, institucijama obrazovanja, drugim srednjim i osnovnim školama.

ZAKLJUČAK

U prvim decenijama XVI stoljeća medresa je predstavljala privijenac institucionalnog odgoja-obrazovnja Bošnjaka u tadašnjoj Bosni. Intelektualno i duhovno podizanje brojnih generacija Bošnjaka bilo bi teško ostvarivo bez medresa. Medresa nije imala samo odgojno-obrazovnu ulogu u bošnjačkom narodu, ona je uvijek predstavljala instituciju od kulturnog i nacionalnog značenja. Značaj odgojno-obrazovne i društvene uloge Behram-begove medrese u bosanskohercegovačkom društvu se najvjerođostojnije može sagledati kroz rad i djelovanje njenih profesora, učenika i alumnista. Ističemo društvenu angažiranost profesora, učenika i alumnista medrese na promociji tradicionalnih i univerzalnih vrijednosti u bosanskohercegovačkom društvu. Alumnisti nakon školovanja u Medresi imali su i imaju značajne društvene uloge, obavljaju različite poslove u vjerskim i državnim institucijama, javnim i

privatnim preduzećima, odgojno-obrazovnim ustanovama... Strukturalno su zastupljeni u svim segmentima bosanskohercegovačkog društva. Alumnisti medresa su u pravilu ljudi od društvenog autoriteta sa izraženim moralnim i duhovnim vrlinama u sredinama gdje žive i rade. Odgojno-obrazovna uloga Behram-begove medrese posebno je bila značajna u sjeveroistočnoj Bosni do 1949. godine, gdje je medresa doprinijela afirmaciji obrazovanja i duhovno-idejnih vrijednosti islama. U tom periodu profesori i alumnisti medresa su u svojstvu imama i muallima mlade naraštaje u sibjani mektebima podučavali principima vjere islama, pismu i osnovama matematike, što je mnogima bio jedini formalni oblik obrazovanja. Profesori, učenici i alumnisti medrese su u starom periodu davali poseban doprinos afirmaciji suživota i tolerancije među pripadnicima različitih nacionalnih i religijskih zajednica, podučavajući ljude načelu da svi ljudi imaju zajedničko porijeklo, te da trebaju poštivati kulturne i religijske različitosti na čemu počiva višestoljetni model bosanskohercegovačkog društva i države. Behram-begova medresa je u svim svojim periodima rada doprinosila očuvanju vrijednosti bosanskohercegovačkog društva sa posebnim doprinosom na očuvanju auhtonosti, multilateralnosti i otvorenosti za drugo i drugačije. Društvena uloga Behram-begove medrese u očuvanju prepoznatljivih obilježja bosanskohercegovačkog društva je prepoznata i u novijoj historiji Bosne i Hercegovine tj. od obnove rada 1993. godine. Danas je Behram-begova medresa po ostvarenim rezultatima u domenu obrazovnog rada iz vjerskih i svjetovnih naučnih disciplina najuspješnija srednja škola na području Tuzlanskog kantona u rangu gimnazija. Rezultat odgojno-obrazovnog rada Behram-begove medrese su alumnisti koji obavljaju različite poslove i imaju značajne društvene uloge liječnika, univerzitetskih profesora, sudija, inženjera, rukovodilaca u javnim i privatnim preduzećima, vjeroučitelja, imama u Bosni i Hercegovini i svijetu. Ističemo i društveno-kulturnu ulogu Behram-begove medrese koja se manifestira u njenom tumačenju i razumijevanju islama. Behram-begova medresa je u starom i novom periodu svoga rada dala velik doprinos u afirmaciji odgoja-obrazovanja, promociji obilježja bosnskohercegovačkog društva i predstavljanju Bosne i Hercegovine kroz ideju države koja istovremeno pripada i orijentalno-islamskom i zapadno-evropskom kulturno-civilizacijskom krugu.

LITERATURA

1. Ćurić, Hajrudin (1983) *Muslimansko školstvo u Bosni i Hercegovini do 1918. godine*, Veselin Masleša, Sarajevo
2. Delić, Osman, *Prosvjetne prilike u Tuzli za vrijeme turske vlasti*, (rukopis)
3. Hadžimehmedović, Refik (1983), *Tuzlanski hafizi*, Takvim str. 173-208.
4. Halilović, Enver, (1990), "Fragmenti iz islamske baštine Tuzle i njene okoline", Šebi Arus, Sarajevo, str. 93-102.
5. Hatunić, Ahmed (2016), "Behram-begova medresa u novom periodu 1993-2016. godine", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 193-209.
6. Inalđžik, Halil (1974), *Osmansko carstvo, klasično doba 1300-1600.*, Srpska književna zadruga, Beograd
7. *Izvještaj niže okružne medrese u Tuzli za 1939/40. godinu* (1940), Tuzla
8. Kasumović, Ismet (1999) *Školstvo i obrazovanje u Bosanskom ejaletu za vrijeme osmanske uprave*, Islamski kulturni centar, Mostar
9. Kreševljaković, Hamdija, (1941), *Turalibegov vakuf u Tuzli*, Državna štamparija, Sarajevo
10. *Monografija Behram-begove medrese*, (2016), Behram-begova medresa, Tuzla
11. Muratović, Admir (2016), "Izdavačka djelatnost Behram-begove medrese u Tuzli", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 255-274.
12. *Nastavni plan i program za medrese* (2014), Rijaset IZ u Bosni i Hercegovini, El-Kalem, Sarajevo
13. Selimović, Sead (2016), "Djelatnost Behram-begove medrese u Tuzli u periodu 1918-1941. Godine", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 51-82.
14. Seljubac, Sead (2016), "Razvoj odgojno-obrazovnog procesa u Behram-begovoj medresi u Tuzli 1993-2016. Godina", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 211-233.
15. Spahić, Midhat (2016), "Muderrisi Behram-begove medrese do 1949. godine", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 89-101
16. Šabić, Ševket (1940), "Kratki podaci o nižoj okružnoj medresi u Tuzli", *Izvještaj za 1939/40. godinu*, Tuzla
17. Šabotić, Izet (2016), "Behram-begova medresa u Tuzli u vremenu reformi", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 27-49.

18. Zulić, Omer (2016), "Uvođenje i značaj izučavanja svjetovnih predmeta u Behram-begovu medresu", u: *Zbornik: 390 godina Behram-begove medrese u Tuzli*, str. 103-131.

EDUCATIONAL ROLE OF BEHRAM-BEY'S MADRASA IN THE BOSNIAN-HERZEGOVINIAN SOCIETY

Summary:

There is no reliable data on when the first madrasa in Bosnia was built. According to the sources, Behram-Bey's Madrasa in Tuzla was founded by Tuzla's legator Behram-bey. The Madrasa was built before 1626, but it was first mentioned by Bishop Olovčić in 1647 under the Latin name "Collegium imporum Softarum". Significant data on the curricula under which classes in Behram-Bey's Madrasa were implemented until 1922 are not available. The Madrasa ceased to operate because it was banned by the communist regime on January 15, 1949. The Madrasa building was demolished in April of 1974 and only its port (gate) was left in its place. Behram-Bey's Madrasa was reopened on October 6, 1993. Behram-bey's Madrasa is currently the most successful high school in the ranks of high schools in the Tuzla Canton. The alumni of Behram-Bey's Madrasa are graduates of some of the most prestigious universities in the world and they have had significant social roles in the communities in which they live and work. The social role of Behram-Bey's Madrasah is reflected in a wide range of educational activities aimed at emphasizing the comparative and positive values of the Bosnian-Herzegovinian society.

Key terms: Madrasa; educational role; social role; alumni; Bosnian-Herzegovinian society; curricula

Adresa autora

Author's address

Mensur Husić

Midhat Čaušević

Univerzitet u Tuzli

Filozofski fakultet

mensurhusic@yahoo.com

midhat.causevic@untz.ba

